

De molen aan de trekweg in Wommels met zijn eigenaars en gebruikers (1600-1800)

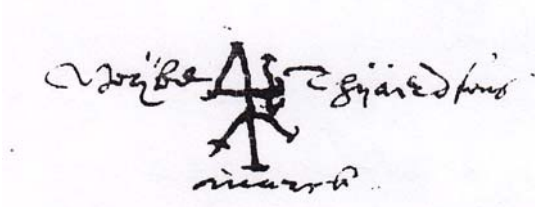
Jelle Miedema

In deze bijdrage over de prekadastrale bewoningsgeschiedenis van het dorp Wommels steek ik de Trekvaart over. In 1800 verdween daar de rog- en weitmolen, zoals we die kennen van een tekening van Gardenier uit ca. 1790. Bij die molen stonden toen twee huizen, een molenhuis en een opzichterswoning, en mogelijk ook nog een schiphuis. Deze bijdrage gaat over de molen, het molenhuis en het schiphuis, maar het opzichtershuis komt ook aan de orde.

De molen met zijn eigenaars en gebruikers in de periode 1600-1800¹

1608: Hans Hessels te Wommels ‘compt van weijdt ende [gema]al’ 7 carg. en 10 st. uit het sterfhuis van Trijn Douwes, de overleden vrouw van herbergier Ferck Doedes (inv. 23, fol. 332 en 333).

1615, 1617: Wijbe Thijaerds ‘molenaar wonende binnen Wommels’, eerder gehuwd met **Aaf Gerbens** (zie toelichting onder 1619a) geeft aan welke bedragen en goederen zijn vrouw **Griet Harmens** bij hun huwelijk heeft ingebracht, waar onder: (i) 40 gg. afkomstig ‘van haer olde vader’, (ii) geld uit de ‘ontruiming’ van Tijeldera sate en landen te Winsum, ontvangen van haar moeders broer Claas Heyniz; (iii) geld en goederen uit het sterfhuis van haar moeder ‘op Schellinge’ (inv. 24, fol. g.n. / dd. 3.4.1615, met handmerk van Wijbe Thijaerds [fiche 9, 3^e rij, twee akten, beide akten beschadigd]).

Het handmerk van molenaar Wijbe Thijaerds (1615)

1619a: Een ‘wijnd moolen met zijn toebehoren ende het gereedschap daertoe behorende, een molenhuijs met die annexen met een schaar gras inde vicarie landen totten moolen behorende’ (inv. 25, fol. 145).
Eigenaar: **Griet Harmens wed. Wijbe Thijaerds**.

Aanvulling, toelichting:

- De akte betreft de inventaris van het sterfhuis van Wijbe Thijaerds, ‘molenaar geweest hebbende tot Wommels’, opgemaakt op verzoek van Thyaert Wybes, molenaar te Bolsward, en Griet Harmens de weduwe. Tot de inventaris behoren o.a. ‘een schip met seijl, trijl ende cloeten’, zes koeien, twee kalveren, vier à vijf eenden en twee woerden, zes hennen en een haan, en ook een ‘vischemmer’.
- Wijbe Thijaerds laat twee kinderen na, bovenvermelde Thyaerd Wybes bij zijn eerste vrouw Aaf Gerbens en Trijncke Wijbes bij Griet Harmens, Trijncke ‘nu in t eerste jaer’.
- Uit het sterfhuis van molenaar Wijbe Thijaerds hebben o.a. Agge Jenckes bakker te Wommels en de erfgenamen van Lolle Juws te Wommels geld tegoed, w.o. 2 gg. en 14 st., resp. 50 gg. met nog twee jaar rente (inv. 25, fol. 147v).

De molen op de Schotanuskaart van 1664, heruitgegeven door Halma in 1718

¹ Aan akten van vóór 1600 ben ik nog maar deels toegekomen. Mogelijk volgt meer informatie over de molen in de 16^e eeuw in akten die momenteel door Paul Borghaerts worden ontsloten (zie www.hennaerderadeel.nl).

1619-1625: Harck Sijbes, molenaar, en **Trijn Laesdr** e.l. te Wommels.

Aanvulling, toelichting:

- 1619: 'Harck molenaar compt [van] maelen' 34 st. en nog 5 st. 'van hoepen te leggen' uit het sterfhuis van bakker Lijckle Sibes en zijn vrouw Frouck Thijaerds (inv. 25, fol. 159v).
- 1625: Haack/Harck Sijbes 'mollenaar' en Trijn Laesdr e.l. te Wommels zijn 50 gg. schuldig aan het sterfhuis van w. Simcke Simckes en Hylck Broers, i.l. boer op Britsaerd onder Wommels (inv. 26, fol. 109).

1634: 'Jan vader..., molenaar 2 feb 1634 (doopklapper kerkelijke gemeente Wommels-Hidaard).

(1644 -1660: geen proclamatieakten beschikbaar)

(onder voorbehoud)

1675: Wijlen **Doede Jans** laat een huis na 'staende binnen Wommels voorscreven bij de molen aende treckwech' (inv. 47, fol. 249v).

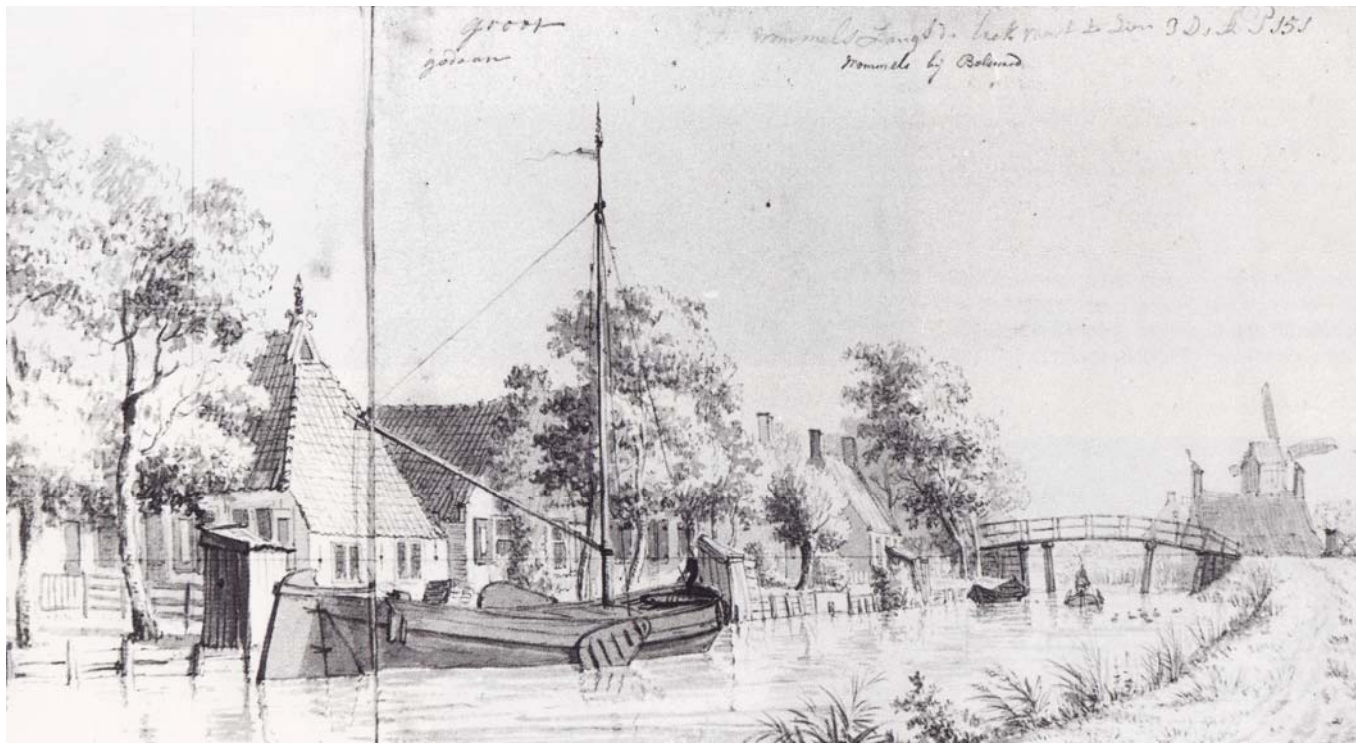
Verkoper: bijzitter Sjaarda als commissaris van de boedel van w. Doede Jans.

Kopers: **Simen Tyercks en Hessel Wibes**, 'diaconen' te Wommels.

Koopsom: 52 gg ('t gerecht wijst consent).

Aanvulling, toelichting:

- Voorbehoud: De kopers in 1675 van dit huis 'bij de mole' zijn de verkopers in 1721 (volgt). Koper is dan de molenaar, maar we weten niet of in 1675 Doede Jans ook molenaar was (zie slot).
- Doede Jans van Wommels (deze?) tr. (1^e?) Wo 27.1.1655 Bauck Heres van Wommels, tr. (2^e?) Wo 9.8.1663 Aansck Simens van Jorwerd, tr. (3^e?) Wo 1^e procl. 1.5.1664 Griettie Joostes van Beetgum. Of het steeds om dezelfde persoon gaat, kan worden betwijfeld. Een Doede Jans laat in zowel 1647 als in 1656 en 1668 kinderen dopen. In 1665 doet 'onze' Doede Jans samen met Grietje Joostes belijdenis. Hij overlijdt in 1673.

Tekening van J. Gardenier Visscher ca. 1790 'Wommels langs de Trekvaart'. Rechts de tille over de opvaart naar voorheen Hottingastate. Verderop voorbij de brug het opzichtershuis - conform de speciekohieren van 1796-1805 met twee schoorstenen -, met daarachter de molen - type standermolen - met het molenhuis.

1675-1682: Jan Sijmens bakker en molenaar te Wommels verklaart in 1682 voor hemzelf en voor zijn broers en zusters voor ontvangen rogge 200 gg. schuldig te zijn aan Abel/Ebel Pijters, burger koopman te Harlingen. Als onderpand dient 'specialijck onse massale huijsinge ende molen bij mij bewoont staende tot Wommels', actum 19 mei 1675 (inv. 64, fol. 26).

Aanvulling, toelichting:

- Jan Sijmens van Wommels ondertr. Wo 2.4.1648 Griet Wijtzes van Oosterwierum. Hij deed belijdenis in 1650 en was in 1657, 1679 en 1686 lidmaat met zijn vrouw, in 1689 ook ouderling. Jan Sijmens was behalve molenaar ook bakker en zou een zoon kunnen zijn van Sijmon Annes, tussen 1643 en 1669 bakker bij de brug in Wommels.

1685: Een '[wind]moolen met zeijlen ende alle annexen daer bij zijnde, een acker landt waar op de selve staet, staende en geleege tot Wommels aan de gebuierte', bezwaard met 30 st. grondpacht aan de pastorie (inv. 48, fol. 54).

Verkoper: **Baatje Sijmens**, gesterkt met haar man **Abe Doedes**, te Wommels en **Monse Eelckes** als curator over **Antie Simens** kinderen.

Koper: **Anne Symons**, 'mr. bakker en coopman' en **Luijdske Jeltjes**, e.l. te Wommels.

Koopsom: 95 gg. (gerecht wijst consent).

Aanvulling, toelichting:

- Abe Doede was in 1683 'koordwerker' en in 1688, 1691 en 1696 'adsistent'. Was zijn vrouw Baatie Sijmens een zuster van Antie Sijmons (x Jelle Eelckes) en waren beiden zusters van Jan Sijmens voornoemd? De in akte vermelde Monse Eelckes was een broer van Jelle Eelckes, beiden van Wommels (van Struick/Stroek).
- Anne Simens van Wommels ondertr. Wo 23.2.1666 Leuts Jeltjes van Heerenveen. Ze doen in 1675 belijdenis te Wommels en ze zijn daar lidmaten in 1679.

Ter vergelijking: Een gravure naar de tekening van J. Gardenier Visscher ca. 1790 van 'Wommels langs de Trekvaart'. Er zijn elementen toegevoegd en het dak van het opzichtershuis (direct voorbij de brug rechts) is wat ingezakt. Wel heeft dat huis nog duidelijk twee schoorstenen.

1686 (1711): Abel Douwes wordt in 1686 de nieuwe eigenaar van de molen, zo blijkt uit een passage in een akte opgemaakt in 1711: 'met overleveringe van een reversael tot onse laste bedragende aan cargls. 73 gls. 3 strs: reste meer van de coope der molen van dato den 12 9^{ber} [nov] 1686', actum 14 juni 1711 (65, fol. 60v).²

Aanvulling, toelichting:

- 'Abel Douwes gewesen molenaar [in 1711] en Trijn Benedijks', e.l. te Wommels transportereren 77 carg. en 10 st. aan Simon Tjerks, mr. timmerman en molenmaker te Wommels.
- Abel Douwes van Baard tr. Jorwerd 15.10. 1682 Trijntje Benedictus van Jorwerd; hij is dan molenaar (website Tresoar). Ze komen op 25.7.1686 met attestatie van Oosterlittens naar Wommels en zijn daar nog lidmaten in 1706.

1706: Een 'rog off wintmolen met de zeijlen, en zijn verdere annexen daar bij sijnde, met ook de stede daar de molen op staat, mitsgaders de acker land ende plantagie bij de molen leggende ende beplant'. De akker bij de molen is belast met jaarlijks een daalder grondpacht aan de pastorie van Wommels. Over het huis bij de molen lezen we: ... 'wordende van den 12^e Maij 1706 tot 1707 dat jaar gebruikma van d' huijsinge bij de molen staende, de Diakonie tot Wommels toebehoorende waar aen wij nog een jaar huij hebben, de copper mede overgedragen tegen thien carg. gls 10 strs' (inv. 49, fol. 80).

Naastliggers: 'alles staende en gelegen aan de gebuurte Wommels'.

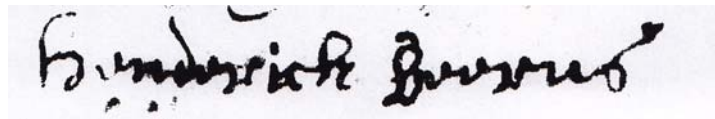
Verkoper: **Abel Douwes**, molenaar, en **Trijn Benedix**, e.l. te Wommels.

Koper: **Hendrik Beerns**, molenaar en **Wytske Wytses**, e.l. te Sexbierum.

Koopsom: 1237 carg. met 5 carg. voor de verkoopster en nog een 3 carg. en 3 st voor Lucia Mellema 'de vercopers kints kindt tot vereringe'.

Aanvulling, toelichting:

- Hendrik Beerns van Makkum tr. Ma 31.8.1690 Iets/Jets Sijdzes van Makkum; Hendrik Beerns van Bolsward tr. 3^e procl Wonseradeel 8.9.1692 Wijtske Wytses van Witmarsum.
- 1706: Hendrick Beerns Molenaar tot Wommels moet voor bier 2 carg. en 10 st. betalen aan Sijbren Wijbes, mr. brouwer te Franeker (inv. 4, fol. 136).
- 1707: 'Antie vader ....., molenaar 9 okt 1707' (doopboek gem. Wommels-Hidaard).
- 1707a: Hendrick Beerns, molenaar en Wijtske Wijtses e.l. te Wommels bekennen 1037 carg. en 10 st schuldig te zijn aan Abel Douwes 'mede aldaar' en diens vrouw Trijn Benedix, als restant van de koop van de rogmolen cum annexis te Wommels volgens een reversaal opgemaakt 19.3.1706. Er moet vervolgens p/j 1200 carg. worden afbetaald, met in 1717 als laatste termijn 37 carg. (inv. 4, fol. 170v).

De handtekeningen van Hendrik Beerns 1707 (inv. 4, fol. 171)

- 1707b: Hendrick Beerns, molenaar te Wommels moet 2 carg., 19 st. en 6 penn. betalen aan Janke Douwes, huisvrouw van Hille Arents, mr. brouwer te Bolsward, voor 'brandewijn op drie bijzondere tijden genoten' (inv. 4, fol. 161, 163).
- 1708: Dirck Sytses verzoekt Hendrick Beerns molenaar te Wommels om 'recognitie van sijn handt staende onder [een] acte van 23 Februarij 1692', voorts betaling van 'tweehondert en vier en t...[onleesb.] car. gulden en een halff penn: ter sake ... van een huisinge (...) sijnde al 't vaders goed van sijn wijlen huisvrouw Iedts Sijtses' (inv. 4, fol. [198?], rechtstag 12.12.1708).
- 1710 (1707): Hendrik Beerns 'molenaar tot Wommels' en Wijtske Wieteses, e.l. zijn 270 carg. schuldig aan Lou Dirx 'vrij gesel huisman tot Sexbierum'. Als onderpand dient 'speciaal mijne huijsgeraden en inboelen, sampt mijn gekogte molen tot Wommels', actum 15.12.1707 (inv. 63, fol. 50v).
- 1711: Abel Douwes, gewezen molenaar, en Trijn Benedix transportereren, met verrekening van reversalen uit 1686, 1706 en 1709 en een obligatie uit 1693, 77 carg. aan Simon Tjerks, timmerman en molenmaker (zie ook bij 1686).
- 1712a: Thomas Labonter te Leeuwarden vraagt Abel Douwes te Wommels om betaling van 11 carg. wegens reparatie aan zijn gortmolen (inv. 5, fol. 26v).

² Met dank aan Paul Borghaerts. Door vergelijking met zijn aantekeningen kwam deze akte min of meer op de valreep nog boven water.

- 1712-1713: Seerp Johannes te Baard vraagt via executeur Arjen Nauta aan Hendrik Beerns te Wommels om geen penningen 'van sijn gekogte gortmolen' aan Abel Douwes te Wommels uit te betalen voor de laatste 100 carg. met rente op een obligatie van 4.9.1707 heeft voldaan. Hetzelfde doet Sybren Sinties te Rien inzake 62 carg. en 9 st. 'wegens verdiende arbeidslonen en geleverde materialen over t maken van voors. gortmolen' (inv. 5, fol. 30).
- 1713a (1709/1710): Abel Douwes en Trijntie Benediks e.l. te Wommels bekennen aan Seerp Johannes te Oosterlittens 100 carg. schuldig te zijn, actum 4.9.1709. Over de schuld is rente is betaald tot 4.9.1710 (inv. 65, fol. 77).
- 1713b: Symon Jans boer te Wommels vraagt via dorprechter Schuijringa, aan Abel Douwes om per mei 1713 'sijne bewoonde huisinge in vrijdom te verlaten' (inv. 5, fol. 29).
- 1713c: Hendrik Beerns moet aan secr. Van der Sluijs 9 carg. 19 st en 12 penn. betalen wegens 'strykpenningen en andere onkosten over sijn gekogte gort molen gevallen, onder deductie van 2 carg. 9 strs. en 8 penn. wegens bedongen verhoog-geld' (inv. 5, fol. 36).
- 1713d: Hendrik Beerns wordt door diaken Willem Clasen en dominee (Fransciscus) Elgersma per 12 mei 1714 de huur opgezegd van een 'huisinge cum annexis' (inv. 5, fol. 51v).
- 1714: Cornelis Jacobs en Pijtter Hessels 'diaconen van Wommels' vragen Hendrik Beerns om per 10.5.1715 'in vrijdom te verlaten sijn bewoonde huijsinge' (inv. 5, fol. 73).

1717: Een 'roggemolen cum annexis staende en gelegen onder den dorpe Wommels, bij de echteluiden verkopers wordende bewoont', mei 1718 vrij van huur. Verderop in de akte is sprake van de 'molen en hovinge cum annexis' (inv. 49, fol. 191).

Naastliggers: Niet vermeld.

Bewoners: **De verkopers.**

Verkopers: **Hendrik Beerns** en **Wyske Wytzes**, e.l. te Wommels.

Koper: **Lou Dirks Bolta**, huisman te Sexbierum.

Koopsom: 300 carg. voor de 'molen en hovinge cum annexis'. Het gerecht wijst consent.

Aanvulling, toelichting:

- Bij deze koop geldt: 'alle onkosten van consent geld, 40ste penning als andersins sal komen tot laste van de proclamant, sijnde nochtans in deze coopsomma beklemde de competitie van Symen Tjerks breder volgens acte en resp. coopbrieff daer aff sijnde'.
- 1718a: Lou Dirks Bolta, boer te Sexbierum, verzoekt Hendrik Beerns cum uxore via executeur Nauta om de door hun gebruikte 'windmolen cum annexis tot Wommels staende' op 12 mei 1718 in vrijdom te verlaten (inv. 5, fol. 123v).
- 1718b: De diakenen Laes Wijbes en Douwe Schotanus verzoeken Hendrik Beerns om zijn 'gebruikende huijsinge cum annexis' op 12 mei 1718 in vrijdom te verlaten (inv. 5, fol. 127).
- Hendrik Beerns en Wyske Wytzes zijn nog in 1721 lid van de kerkelijke gemeente Wommels-Hidaard.

1719: De 'rogmolen met een akker land en hovinge cum annexis', belast met een daalder grondpacht aan de pastorie; mei 1719 vrij van huur (inv. 49, fol. 206v).

Gebruikers: '**De egteluiden verkopers**'.

Verkoper: **Lou Dirks Bolta** te Wommels.

Bod: Take Takes en Grietie Pijtters, e.l. te Woudsend.

Niaar: **Jacob Dirks Bolta** te Achlum, broer van de verkoper.

Koopsom: 200 carg. en 20 carg. 'tot een vereeringe aen des verkopers huisvrouw en kinderen'.

Aanvulling, toelichting:

- Jacob Dirks Bolta van Sexbierum tr. Barradeel 8.2.1699 Lijsbet Douwes van Klooster Lidlum.
- 1719: Douwe Schotanus verzoekt als administrerend diaken te Wommels Lou Dirks Bolta om op 12 mei 1719 het door hem gebruikte huis te verlaten (inv. 5, fol. 138).

1720: Yge Romkes 'molenaar tot Wommels' moet (reden niet vermeld:) 'boven verbeurte van de weit' 200 gouden 'friesche ridders' betalen aan Wijbren Tichelaar 'pagter van 't gemaal van Hennaerderadeel Alderheiligen 1719 ingegaan' (inv. 5, fol. 156v, 157, 158 en inv. 16, fol. 87, 88).

Aanvulling, toelichting:

- Was Yge Romkes tijdelijk gebruiker van de molen? 1736, *actum 1720*: Geert Jans en Gepke Jans (volgt) zijn 300 carg. en een zilveren ducaton schuldig aan Jacob Dirks Bolta, boer onder Achlum voor de koop van de rogmmolen cum annexis te Wommels, *door Yge Romckes gebruikt*, 'den 12 Maij 1720 vrij van huirenge, doch belast met dartig strs jaelijkse grondpacht, gaende aen de pastorije aldaar' (inv. 66, fol. 144, curs. JM).

1720, 1721a: Een 'rogmolen met een akker land en hovinge cum annexis', vrij van huur, maar belast met een daalder grondpacht aan de pastorie van Wommels (inv. 49, fol. 226v).

Gebruiker: **De kopers.**

Verkoper: **Jacob Dirks Bolta**, boer te Achlum.

Koper: **Geert Jans en Gepke Jans**, e.l. te Wommels.

Koopsom: 300 carg. en 1 zilveren ducaton, te betalen in drie termijnen op mei 1720, 1721 en 1722.

1721b: Een 'huijsenge en erve cum annexis staende en gelegen aen de trekweg te Wommels', vrij van grondpacht en op 22 mei 1722 vrij van huur (inv. 49, fol. 232v).

Bewoner: **De koper.**

Verkoper: **De diakonie** van Wommels.

Koper: **Geert Jans**, molenaar te Wommels.

Koopsom: 142 carg., te betalen in diverse termijnen.

Aanvulling, toelichting:

- Geert Jans molenaar en Gebke Jans (in 1724, 1726) laten in de jaren 1720-1726 kinderen dopen.
- 1721: Geert Jans molenaar te Wommels neemt aan te betalen binnen zes weken aan burgemeester Franciscus Elgersma en secr. Pieter Algra, beiden te Bolsward, 18 carg. 'van een molen als bij den *gedaagde* in den jare 1720 van de *impetranten* genoten' (inv. 5, fol. 178v).
- 1726: Sjoerd Douwes van Wommels vraagt van Meinert Tjallings van Pingjum betaling van 8 carg. 19 st. 'wegens leverantie van waren tot het ged^e huis, staende tot Wommels bij de molen'.

1726 (21 maart): **Geert Jans** 'tegenwoordig tot Leuwarden op 't (...) blokhuis gedetineert' en Gepke Jans e.l. te Wommels zijn 120 carg. schuldig aan Andrijs Gerrijs mr. timmerman en Sipkjen Gosliks e.l. aldaar, voor geleverde materialen en arbeidsloon 'nopens repareren van onse rog molen cum annexis gevallen, sampt betaelde floeren schattinge, verschotene penn. en geleverde bollen, broden' enz.; onderpand: 'specialijk onse rog molen en huijsenge cum annexis tot Wommels staende' (inv. 66, fol. 64).

Aanvulling, toelichting:

- 1728a: Geert Jans molenaar te Wommels, weduwnaar, tr. Wo 26.3.1728 Hinke Hoites, weduwe afkomstig van Bolsward.
- 1728b: Geert Jans molenaar te Wommels neemt aan te betalen aan Marten Yppes mr. smid te Bolsward 17 carg. 17 st. en 14 penningen 'wegens leverantie van ijserwerk aen des *gedaagdes* molen, onder kortinge nogtans van negentien strs wegens old ijser daer inne ontvangen' (inv. 5, fol. 251).

1729: Johannes IJpes (waarnemend?) molenaar te Wommels vs. Sixtie Djorres, mr. bakker te Rien (inv. 5, fol. 260v).

Aanvulling, toelichting:

- 1725: Rond 1725 vestigt Johannes Ypes, in 1729 ook vermeld als molenaar, zich als bakker in het oude vicariehuis aan de Kaatsebaan. Zijn vrouw Aafke Teijes wordt daar gedoopt op 23.5.1725. In 1734 wordt Johannes Ypes als bakker opgevolgd door Tjebbe Teijes (zie bij 1738 en 1743). De laatste was mogelijk een broer van Aafke Teijes, in 1734 weduwe van Johannes Ypes.
- 1731 (1725): Johannes Yppes mr. bakker en Aafke Teyes e.l. te Wommels zijn 300 carg. schuldig aan Djorre Baukes te Wieuwerd voor geleend geld, actum 2 juni 1725 (inv. 66, fol. 108, met kanttekening: voldaan 24.12.1731).
- 1728: Johannes IJpes mr. bakker te Wommels, is curator over Tettie Ruirts bij 'acte van separatie' (scheiding) met haar man Jentie Martens Blinxma' (auth. 15.9.1728, akte 326).

1733a: Een 'huisinge, erve, hovinge en rog molen cum annexis, staende en gelegen aan de Bolswaerder Trekweg onder Wommels', belast jaarlijks met een daalder grondpacht aan de pastorie; vrij van huur op 12 mei 1733 (inv. 50, fol. 104v; zie ook bij 1738).

Naastliggers: Niet vermeld.

Bewoners-gebruikers: **Jan van Nes en Tjebbe Teijes.**

Verkoper: **Geert Jans**, molenaar te Sneek.

Koper: **Albert Geerts**, molenaar te Sneek.

Koopsom: 800 carg., te betalen 220 carg. op 12.5.1733 en de twee volgende jaren telkens 300 carg.

Aanvulling, toelichting:

- Albert Geerts wordt in 1733 molenaar te Wommels. Hij is dan afkomstig van Sneek. Albert Geerts x Emke Everts: lid 1734, molenaar, vertrekt naar de Knype (Lidmaten Wo-Hi); in 1738, bij registratie van bovenvermelde akte, wordt Sneek zijn als woonplaats genoemd, maar op 1.2.1739 laten hij en zijn vrouw Emke Everts in Wommels nog een kind dopen.
- 1735, 1738: Molenaar Albert Geerts en zijn vrouw IJmcke Everts zijn met als onderpand 'speciaalijk onse bewoonde huizinge en rogmolen cum annexis' voor geleend geld 100 carg. schuldig aan schipper Laas Hendriks en boer Hette Matijssen, beiden als diakenen. Volgens een 'marginale aantekening' aan het slot van de akte is er rente betaald in mei 1735 en 1736 (inv. 66, fol. 153).
- 1736 (1720): Geert Jans en Gepke Jans, e.l. te Workum, zijn nog 300 carg. en een zilveren ducaton schuldig aan Jacob Dirks Bolta, boer onder Achlum, voor de koop van de rogmolen cum annexis te Wommels, toen [in 1720, zie aldaar] door IJge Romkes gebruikt'. Van die schuld resteert nog 99 carg. (inv. 66, fol. 144).

1738 (1733b): Albert Geerts te Sneek is schuldig 800 carg. aan **Geert Jans** molenaar te Sneek voor de koop en overdracht van een 'huizinge, hovinge en rogmolen cum annexis' te Wommels aan de Trekweg, belast met een daalder jaarlijkse grondpacht, 22 mei 1733 vrij van huur, actum 26.4.1733 (inv. 66, fol. 159).
Gebruikers: **Jan van Nes en Tjebbe Teijes**.

Aanvulling, toelichting:

- Jan van Nes x 1^e Aaltje van Dieren: bel. 26.2.1730, lid 1734, x 2e Akke Jans: zij bel. 2.12.1742, zij naar Kollum (lidmatenboek Wommels).
- Tjebbe Teyes Hanya, mr. bakker, bel. 10.11.1737 en lid 1772, gehuwd met Trijntje Pieters, was bakker aan de Kaatsebaan.

1740, 1741: Een 'huizinge, erve, hovinge en rogmoolen cum annexis', belast met een daalder grondpacht aan de pastorie, vrij van huur op 22 mei 1740 (inv. 50, fol. 166).

Naastliggers: Niet vermeld.

Gebruikers: **De verkoper**.

Verkoper: **Albert Geerts**.

B.b.en c.: **Geert Jans**, molenaar te Sneek.

Koopsom: 600 carg., te betalen in één termijn op 12 nov 1740.

1743: 'De huizinge, hovinge en rogmoolen cum annexis staande en gelegen te Wommels aan den Bolswerder Trekweg, wordende de eene kamer en de mole door den meede koper Melle Mellesz bewoond en gebruikt, doch beide reeds door de koopers in possessie genomen, en de andere kamer wordt door *molenaar* Jan van Nes bewoond, doch den 12^e Meij vrij van huur en zal alsdan door de koopers aanvaard worden'. Bezwaard met 30 stuivers jl. grondpacht aan de pastorie van Wommels, 'waar tegens het verkochte bevoorrecht is met 35 strs grondpacht van 't opzichters huisje' (inv. 66, fol. 199).

Naastliggers: De pastorie landen en de Trekweg.

Bewoners: **Melle Mellesz en Jan van Nes**.

Verkoper: **Jan Geerts**, mr. timmerman te Sneek.

Kopers: **Jochem Willems**, koopman te Rien, **Tjebbe Teijes**, bakker te Wommels en **Melle Melles**, molenaar te Wommels, elk voor 1/3 deel.

Koopsom: 525 gg. en 7 stuivers.

Aanvulling, toelichting:

- De koopsom moet in twee termijnen worden betaald, de eerste termijn bij ondertekening van de akte en de tweede op 1 mei 1744.
- In deze akte is voor het eerst expliciet sprake van een 'opzichtershuisje' (zie slot).
- 1744: Melle Melles, molenaar te Wommels, is 180 carg. schuldig aan Tjebbe Teijesz en Jochem Willems 'mrs. backers' te Wommels. Als onderpand dient zijn aandeel in de rogmolen te Wommels (inv. 66, fol. 215, actum 12 jan. 1744).
- 1749: Melle Mellesz 'soober mulder'; gezin: 3; aanslag: 11-13-0 (Qk).

1751: De 'rogmoolen, met de huizinge, en hovinge cum annexis te Wommels, aanstonds vrij van huuringe', belast met 30 st. grondpacht aan de pastorie (inv. 50, fol. 226).

Verkopers: **Tjebbe Teijes, Jochem Willems en Melle Melles, te Wommels en Rien**.

Koper: **Gerben Alberts**, molenaar te Bolsward.

Koopsom: 850 carg.

1759: Aangaande de molen te Wommels wordt bepaald dat: 'op voorscreven mole gene granen die op ene rogmolen gemalen worden van Bolswart en jurisdictie van dien komende off affgehaalt off gebragt wordende mogen gemalen worden bij verbeurte van't maalgeld en vergoedinge van interesse en scaden aan de eijgenars der twee rogmolens te Bolswart te doen, alles ingevolge contract tussen die eijgenars en vercoper de dato den 10 december 1759 opgerecht' (inv. 52, fol. 12v; actum 1767, volgt).

1767: De 'rogmole met de huisinge en hovinge nevens al wat daaraan behoort', met de staande platen, schip met zeil en treil 'zoo en in dier voegen als het selve bij den vercoper is beseten, staande en gelegen aan de Trekwegh te Wommels', belast met 30 st. jaarl. grondpacht aan secr. Hans Wiarda te Bolsward, 'op mei 1768 vrij van inwoninge, tot welke tijdt de vercoper het gebruik, voor en nadele sal hebben en dragen en het vercofte sal hoeden en noeden'. De bepaling van 1759 (zie bovenstaand blokje) wordt bij 'het vertekenen van het reversal van deze coop aan den coper Jan Sins duidelijk en klaar voorgelezen en van hem begrepen' (inv. 52, fol. 12v).

Bewoner: **De verkoper**.

Verkoper: **Gerben Alberts**, molenaar te Wommels.

Koper: **Jan Sin(t)s**, molenaar te 'Hinnelopen'.

Koopsom: 1450 carg., waarvan 800 carg. 'ter stonde' en 650 'op de eerste aanmaninge'.

Aanvulling, toelichting:

- In 1769 doen Jan Sints en Albertie belijdenis; hij is dan 'mr. molenaar'. Ze zijn in 1772 lidmaten en vertrekken in mei 1773 naar Leeuwarden.
- Apart vermeld wordt het molenaarshuis in het Grafboek van Wommels (1765): Rij 16, graven 5-6: 'Auke Jans, mits onkosten Juli 1776 betaald, anders gedagte twee graven gebracht by 't molenaars huis'.

1772: 'De Pr. Fiscaal JACOB ODOLPHI, praesenteert op Maandag den 26 October 1772 by de eerste Zitdag, en den 2 en 9 November by de Verhoginge en provisioneele Palmslag t'elkens namiddags te één Uur ten huize van *Pier Johannes Cuperus* Castelein te Wommels, by Stryk-geld te Verkopen: Een Heerlyke en Neringryke ROG- en WEIT-MOLEN, met HUIZINGE en groote HOVINGE cum annexis staande en gelegen aan de Trekweg te Wommels, by *Jan Sents cum Uxore* als Eigenaars wordende gebruikt, en den 12 May 1773 vry te aanvaarden, op Conditien en Articulen als dan voor te leezen' (adv. LC 10.10.1772; DALC).

1773, 1774: Een 'rog en weitmolen, met de vier zeijlen, welke er thans op leggen en verdere goederen die er bij gebruikt worden beneffens de huisinge en groote hovinge cum annexis met de staande en leggende platen (...) staande en gelegen aan de Trekweg te Wommels, exempt de draaijtreeft voorts nog 't schiphuis en jagt, met zijn zeijlagie en kloeten, ja alles zodanig als het tegenwoordig bij ons egtelieden verkopers wort gebruikt en beseten'; bezwaard met jaarlijks 1 carg. en 10 st grondpacht aan secr. Hans Willem Wiarda te Bolsward en 'voorts mag dese verkogte molen ingevolge contract voormaals 10 x^{ber} 1759 daarvan gemaakt geen granen malen die in de stad Bolsward off onder derselver jurisdictie behoren' (inv. 52, fol. 130 en fol. 158).

Verkoper: **Jan Sents**, mr. molenaar en **Albertie Piers**, e.l. te Wommels.

Kopers: **Jacob Odolphi** procureur-fiscaal van Hennaarderadeel en **Margaretha Heinsius**, e.l. te Wommels en **Claas Ymes** en **Akke Sjerks Bouta**, e.l. huislieden te Wommels.

Koopsom: 1822 gg. 7 st., te betalen in twee termijnen.

Aanvulling, toelichting:

- Jacob Odolphi, schoolmeester, organist en procureur-fiscaal te Wommels, tr. 1^e Margaretha Heinsius, die op 19.2.1758 in Wommels belijdenis doet; tr. 2^e Trijntje de Vries (van Dronrijp 14.11.1773).
- 1769: Jacob Odolphi, proc. fiscaal bij het gerecht van Hennaarderadeel en Margaretha Heinsius, e.l. te Wommels kopen 5 pm losd onder Wommels, zijnde ½ pm greide en ½ pm bouwland (inv. 52, fol. 36v).
- Akke Sjerks doet 29.11.1761 belijdenis te Wommels en Claas en Akke zijn daar lidmaten in 1772.
- 1773: Jan Sints mr. molenaar en Albertie Piers kopen vervolgens een huis aan de overzijde van de Trekvaart op het (Ald) Hiem (inv. 52, fol. 132; zie verder *Klaaikluten* 2008/2:8).

1777: Een 'tweede part van een rog en weitmolen met zijne zeilen en verdere goederen die er bij gebruikt worden pro quota, beneffens de quotele huisinge en hovinge cum annexis' en voorts met het 'quotele schip met zijn seil en treil en schiphuisie, zodanig als het tegenwoordig bij de copers wort gebruikt en beseten', vrij van floreen maar bezwaard met een daalder grondpacht aan secr. Hans Willem Wiarda te Bolsward (inv. 52, fol. 208v).

Naastliggers: '...gelegen aan de Trekweg te Wommels'.

Bewoners: **De kopers**.

Verkoper: **Claas Ymes en Akke Sierks Bouta**, huislieden e.l.
Kopers: **Melle Bennes en Trientie Ietzes/Jetzes**, e.l. te Wommels.
Koopsom: 650 carg. (d.i. voor alleen het verkopers' aandeel in de molen).

Aanvulling, toelichting:

- Geb./ged. op 30.5/13.6.1779 Maijke, dr.v. Melle Binnes en Trijntje Jitses (DTB-boeken Wommels).
- 1782: Melle Bennes, molenaar, en Trijntie IJtses, e.l. te Wommels zijn 650 carg. schuldig aan Claas IJmes en Akke Sjerks Bouta, e.l. te Wommels 'ter saake coop van een tweede part van een rog en weitmolen met zijne zeilen en vordere goederen die er bij gebruikt worden pro quota, benefens de quotele huisinge en hovinge cum annexis en het quotele schip met zijn zeil en treil en treil en schiphuis (inv. 68, fol. 135v).
- 1784: Durk Pieters Fellingha 'bij de mole tot Wommels' (dan weduwnaar van Ymtien Siebrens Faber, overl. te Wommels op 7.7.1784), (inv. 72, fol. 40).
- 1789: Melle Bennes vs. Akke Sjerks Bouta, de laatste gesterkt met haar (2^e) man Durk Rienses te Wommels, om betaling van 650 carg. (inv. 7, fol. 117v).

1788 (1784): Melle Binnes en Trijntje Jetses e.l. te Wommels zijn 750 carg. schuldig aan fiscaal **Jacob Odolphi** 'ter sake overdrage van de halve rog en weitmolen sampt huisinge en hovinge cum annexis', met als onderpand het bovenstaande en 'het schip en schiphuis cum omnibus annexis (...) zullende den loop der interesse aanvang nemen met den 1^e Majj 1784 en cours houden tot de volle betalinge toe actum in Wommels den 20 feb 1784' (inv. 68, fol. 214).

Aanvulling, toelichting:

- 1788 In dezelfde akte 'in marginne stont' wordt vermeld dat Oeds Odolphi mr. bakker te Oosterend mede namens de overige erfgenamen van hun w. vader J. Odolphi fiscaal te Wommels en Trijntje de Vries diens weduwe 750 carg. afstaat aan Dr. A van Velzen te Bolsward, actum 1 aug 1788.

1788: 'De Geregte I tweede door en door, in een welbeklampte ROG en WEITMOLEN, met zyn quotele HUIZINGE, HOOVINGE, SCHIP en SCHIPHUIS, en daar by behoorende Zeilen en Goederen, staande en gelegen aan de Trekweg te Wommels, by mr. Molenaar *Melle Bennes cum uxore* als Eigenaars gebruikt en bewoont, vry van Floreen, belast met 1-10 [gld.] Jaarlyksch Grondpact, direct by de eerste Palmslag te aanvaarden' (adv. LC 6.8.1788).

(het ene deel)

1788-1790a: Een 'tweede part van een rog en weitmolen (...) benefens de quotele huisinge en hovinge (...) voorts met het quotele schip met zijn zeil en treil en schiphuisie', bezwaard met 1 carg. en 10 st. grondpacht aan secr. Hans Willem Wiarda te Bolsward (inv. 53, fol. 199v).

Verkoper: **Melle Bennes**, mr. molenaar en **Trijntje Jetzes/Ietzes**, e.l. te Wommels.

Koper: **Enne Baukes**, molenaarsknecht en Grietie Johannes, e.l. te Harlingen.

Koopsom: 350 ggl. en 14 st., te betalen in twee termijnen 'in november 1788 en den mei 1789'.

(het andere deel)

1790b: Een 'tweede part van een rog en weitmolen, met zijne zeilen en treilen en verdere goederen die er bij gebruikt worden pro quota benefens de quotele huisinge en hovinge cum annexis (...) voorts met het quotele schip...' etc (inv. 53, fol. 227v).

Verkopers: **Melle Bennes en Trijntje Ytses**, e.l. te Wommels.

Koper: **Enne Baukes en Grietie Johannes**, e.l. te Harlingen.

Koopsom: 750 carg. 'volgens bepalinge in 't reversal daar van gepasseert' 7 aug 1790.

Aanvulling, toelichting:

- Op 6.11.1791 wordt vanuit Harlingen de attestatie overgeschreven van Enne Baukes en Grietie Johannes.
- 1797: Enne Baukes molenaar wordt vermeld als doophouder van Harmke, geb./ged. Wommels 27/30 april 1797, dr.v. Taekjen Ennes en Harmen Teeves, fluitschipper, met de kanttekening: de dopeling ovl.
- 1798: Grietie Johannes (Cuperus) wed. Enne Baukes te Wommels contra Auke Johannes (Cuperus) gerechtsdienaar te Wommels, impetrant over een obligatie van 250 carg. dd.d. 27.8.1791 (inv. 7, fol. 173).
- 1800: Jan Pieters schipper te Wommels wordt curator over Aaltie Ennes, minderjarige dochter van Enne Baukes bij Grietie Johannes (inv. 19, fol. g.n./actum 20.6.1800).

1798: ‘Dr. A. van Velsen, zal op Vrydagen den 23 en 30 November 1798, by de Verhoginge en Palmslag, telkens ’s namiddags 2 uur, ten huize van S.G. Rolsma, in de Roskam te Bolsward, aan de meestbiedende praesenteeren te Verkoopen:

Een welgeleegen en beklampte ROGMOOLEN, met deszelfs ZEILEN en verdere GEREEDSCHAPPEN daarby wordende gebruikt, samt WOONHUIZINGE en HOVINGE *cum annexis*, staande en geleegeen te Wommels aan de Trekweg, thans door de Wed. *Enne Baukes* wordende gebruikt en bewoond, zynde de Molen direct, dog de Huizing den 12 May 1799 vry te aanvaarden’ (adv. LC 17.11.1798).

1798, 1799: Een ‘rog en weijtmolen met de daar bij staande huisinge en hovinge cum annexis (...) mogende deese moolen geen granen maalen die in de stad Bolsward of jurisdictie van dien behoren ingevolge contract van den X^{ber} [december] 1759 daar van gemaakt’; bezwaard met 1 carg. en 10 st grondpacht aan de erven van w. secr. H.W. Wiarda van Bolsward. (inv. 54, fol. 152v).

Verkopers: **Grietie Johannes wed. Enne Baukes** en haar dochters **Taekien, Aaltje en Baukjen Ennes** (zie verder de toelichting).

Kopers: **Albert Sijbrens en Pier Jans** ‘in compagnie wonende te Wommels’.

Koopsom: 650 carg.

Aanvulling, toelichting:

- De verkopers zijn Grietje Johannes [Cuperus] wed. Enne Baukes te Wommels voor de ene helft en Taekien Ennes, wed. Harmen Teeves, als erfgenaam van haar vader Enne Baukes voor 1/3 en dus hier voor 1/6; de andere 2/6 bij scheiding dd. 6 november j.l. in eigendom gekregen van Grietje Johannes in qlt. als moeder en voogdes over haar onmondige kinderen Aaltje en Baukjen ‘bij wl. Enne Baukes in egte gewonnen’.

1799: Een ‘rogmolen met de daar bij staande huisinge en hovinge cum annexis’, vrij van floreen, maar belast met 1 carg. en 10 st. grondpacht, ‘mogende deze molen geen granen malen...’ etc. (inv. 54, fol. 155).

Verkoper: **Pier Jans en Albert Sijbrens**, beiden koopman te Wommels.

Koper: **Hieltje en Jan Berents**, elk voor de helft.

Koopsom: 800 carg., te betalen in twee termijnen: 300 carg. direct en 500 over een jaar.

Aanvulling, toelichting:

- 1800: ‘Hijltje Beerns, mr. molenaar te Wommels, *impetrant* per [dr.] Mesdag *contra* Sjoerd Harings, mr. bakker te Wommels, *gedaagde* om betaling wegens gedaane diensten en maalloon te saamen drie en dertig caroliguldens een stuiver’ (inv. 7 fol. 191v).
- Albert Siebrens woont in 1804 en 1805 op speciekohier nr. 61, samen met Siebren Alberts.

1801a (april-mei): Een ‘huis met erve met een tuin en hovinge cum annexis, staande en gelegen aan de trekvaart te Wommels, benefens het schiphuis daarbij ten Noorden geleegeen’, met de bepaling dat als hier een molen zou worden gebouwd, die molen geen granen mag malen... etc. (inv. 54, fol. 196).

Naastliggers: wed. Wiarda W, N en Z, de Trekvaart O.

Verkoper: **Hyltie Berends**.

Kopers: **Gabius Nauta en Pier Jans van der Schaaf**, beiden te Wommels.

Koopsom: het betreft een wandelkoop, met voor Hyltie Beerns 200 carg. bijbetaling.

Aanvulling, toelichting:

- Het molenhuis wordt door Gabius Nauta en Pier van der Schaaf met Hyltie Beerns geruild tegen ‘een huis en een tuintje cum annexis (...) voorzien van een buuthuis en schuur met stal voor koeijen en paarden met een put, secreet, molkenkamer en overdekte ruimte waar een tjern heeft gestaan’ (d.i. het oude hornleger Struick alias Stroek, zie *Klaaikluten* 2003/1:12). Een jaar later verkoopt Hijltie Beerns dit bezit voor 300 carg. aan schoenmaker Tjalling Jans en Auckien Hendrix, afkomstig van Burgwerd.

1801b (mei): Een ‘huis, erf met tuin en hovinge’ met het schiphuis ‘daarbij ten Noorden gelegen’, vrij van floreen en huur, bezwaard met 1 gld. en 10 st jl. grondpacht aan wed. Wiarda te Bolsward; ‘verders alzoo in’t vervolg hier een mole wiert gebouwt, zoo mag die mole geen granen malen..’ etc. (inv. 54, fol. 198).

Naastliggers: ‘hebbende ten Oosten de trekweg en verders rondsom de weduwe van H.W. Wiarda tot naastleggers (...) benefens het schiphuis daarbij ten Noorden gelegen’.

Bewoners: Het huis is vrij van huur.

Verkoper: **Gabius Nauta**.

Koper: **Pier Jans van der Schaaf**, koopman te Wommels.

Koopsom: 300 carg.

Aanvulling, toelichting:

- Beide akten uit 1801 bevatten de bepaling ‘alzo in 't vervolg hier een mole wiert gebouwt’ etc. We kunnen derhalve aannemen aan dat de molen in 1800 of begin 1801 is verdwenen.

De laatste molenaars en het oude molenaarshuis van Wommels

In 1800 of begin 1801 is de molen verdwenen. In 1805 wordt het molenhuis en hof, dan bewoond en gebruikt door Siebren Jans, door Pieter Jans van der Schaaf voor 750 carg. verkocht aan Bauke Ypes cum uxore (inv. 55, fol. 3). Over een eventuele herbouw van de molen wordt dan niets meer vermeld. Wie waren de laatste molenaars en wat is er van het molenhuis geworden? De speciekohieren geven het volgende beeld:

Het molenhuis: speciekohier nr. 80; aantal schoorstenen: 1

1796: ‘Enne Baukes uts’ (ut supra = als boven: ‘vrij van hoofdgeld’).
 1797: Enne Baukes is vrij van hoofdgeld.
 1798: Enne Baukes.
 1799: ‘Enne Baukes doodt, nu Hieltie en Jan Berens van Groningerland’.
 1800: Hieltie en Jan Berens.
 1801: Jans Berens naar ‘Groningerland’ en Hieltie ‘na Cubaard N° 49, nu Siebren Rommerts van N° 87’.
 1802-1803: Siebren Rommerts.
 1804: ‘Siebren Rommerts vertokken na Tzum, nu Siebren Jans van N° 56, word onderhouden’.
 1805: ‘Siebren Jans is vertrokken na No 56, nu Bauke Ypes van Cubaard N° 4’.

Hieltje en Jan Berens zijn dus de laatste molenaars van Wommels geweest. Waarom hielden zij ermee op? Werd de molen afgebroken omdat het malen niet meer rendabel was?³ Bekend is dat de koper van 1801, Pieter Jans van der Schaaf, koopman én timmerman was. In 1810 koopt hij het huis voor 300 carg. en in 1805 verkoopt hij het voor 750 carg. (zie boven). Bouwde hij een nieuw huis? Of werd het oude huis tussen 1801 en 1805 herbouwd? Vaak werden muren hergebruikt. Op de tékening uit 1790 lijkt het molenhuis met twee schoorstenen dwars voor de molen te staan, maar overtuigend is die tweede schoorsteen niet. In de jaren 1796-1805 heeft het molenhuis één schoorsteen (zie boven) en het naastliggende opzichtershuis twee (zie bijlage). En dat is precies de situatie die we daar nu nog aantreffen (zie foto). Kortom, mochten de twee huisjes met witte gevels overeenkomen met v.l.n.r. het oude molenhuis en het opzichtershuis van Wommels, dan hebben we daar te maken met twee van de oudste huizen van Wommels én ook twee van de laatste huizen zoals die eertijds dwars op de Trekvaart werden gebouwd.

V.l.n.r.: De twee twee oude huizen met witte gevel aan de Trekweg in Wommels zijn mogelijk nog het molenhuis en opzichtershuis, beide van ruim voor 1800 (foto: Frouke I. Welling, 2010).

³ In Tzum stond een soortgelijke rog- en weitmolen en die verdween in 1791 (zie: www.molendatabase.org).

BIJLAGE: ‘bij de molen’

Uit het archiefmateriaal wordt niet steeds duidelijk of we met het molenhuis of het nabijgelegen opzichtershuis (volgt) te maken hebben. Beide huizen vallen onder de omschrijving ‘bij de mole(n)’, omdat het (in 1790) een standerdmolen betreft (zie de tekening van 1790; zie www.molendatabase.org).

De omschrijving ‘bij de molen’ komen we hierboven voor het eerst tegen in 1675. Het beroep van de koper is niet bekend, maar de koper van 1675 – de diakonie van Wommels – verkoopt betreffend (...) huis in 1721 wél aan de plaatselijke molenaar en die was toen ook de bewoner van dat huis. Verder is bij verkoop van de molen tussen 1675 en 1721 niet sprake van verkoop van een huis, maar wel (in 1706, 17018 en 1719) van gebruik van een huis waarvan de diakonie eigenaar is. Het lijkt er dus op dat tussen 1675 en 1721 de diakonie het molenhuis voor zijn rekening nam.

Van wanneer het opzichtershuis dateert, is niet duidelijk. Wel is in 1726 al sprake van een huis ‘bij de molen’, maar de eigenaar, Meindert Tjallings van Pingum, staat niet bekend als molenaar. Eerst in 1743 wordt expliciet melding gemaakt van een ‘opzichters huisje’ (zie boven; inv. 66, fol. 199). Dat huis stond of verscheen toen mogelijk op grond van de molen, want de molenaar wordt dan bevoorrecht met grondpacht van dat huis (echter, dat kan ook een tijdelijke vorm van ondersteuning zijn geweest). Een weer latere melding van een huis ‘bij de mole’ dateert van 1784. De eigenaar of bewoner van dat huis is dan Durk Pieters Fellingina en ook die staat niet bekend als molenaar.

Tot slot de speciekohieren van 1794 tot en met 1805. In tegenstelling tot het molenhuis (zie boven) had het opzichtershuis twee schoorstenen. Op de tekening uit 1790 staat het opzichtershuis dwars op de Trekvaart en dus zal het wel een voor- en achterhuis hebben gehad. Dergelijke huizen stonden tot in het begin van de vorige eeuw nog op onder andere het (Ald) Hiem (aan de overzijde van de Trekvaart), met daar nu nog één voorbeeld van een dergelijk huis op de zuidwestzijde, voorheen de zuidwesthoek van de Zuiderhaven.

Speciekohier nr. 81 en 82, aantal schoorstenen: 2

1796: no. 81 **Frans [Vorda]** ‘bij de mole’, vrij; no. 82 **Claas van den Tempel** ‘bij de mole’, vrij.
1797: no. 81 Frans [Vorda] ‘bij de mole’ is vertrokken naar Hindeloopen, nu **Simon Bonnema** van Staveren; no. 82. Claas van den Tempel ‘bij de mole’ is vertrokken naar Staveren, nu **Sjoerd Tekes** van ‘Ternaat’ (Ternaard).
1798: no. 81: Sijmon Bonnema ‘charger bij de molen’; no. 82: Sjoerd Takes, idem.
1799: no. 81: Siemen Bonnema ‘bij de mole’; 82: Sjoerd Taekes, uts [ut supra: als boven].
1800: no. 81: Siemen Bonnema ‘opschietter bij de mole’ (-); no. 82: Sjoerd Tekes (1 schoorsteen).
1801: no. 81: ‘Sjoerd Bonnema is vertrokken naar Hallum, nu **Cornelis Paulus** vrijgesel geweest’; no. 82: ‘Sjoerd Tiekies is vertrokken naar Dronrijp, nu **Thiede Gadses** van N° 51’
1802: no. 81: Cornelis Paulus (1); Thiede Gadses.
1803: no. 81: Cornelis Paulus naar no. 19, nu **Sake IJpes** van N° 30’; no. 82: Thiede Gadses.
1804: no. 81: Sake IJpes naar no. 56, nu **Reinder Hendriks** van N° 75’ (1); no. 82: Thiede Gadses.
1805: no. 18: Reinder Hendriks; no. 82: Thiede Gadses.

Al vanaf 1675 komen we pachters en opzichters van ‘het gemaal van Hennaarderadeel’ tegen⁴, maar of die ook allemaal in het opzichtershuis aan de Trekvaart hebben gewoond is niet duidelijk. Later hoop ik nog eens op dat huis en zijn bewoners en ook op de beroepen van pachter, opzichter, ‘charger’ en ‘opschietter’ terug te komen.

Leiden, 12 januari 2012

⁴ Voorbeelden: **1675**: Hessel Jans Balck, pachter van het gemaal in Hennaarderadeel, impetrant, contra Anne Sijmens, barbier tot Wommels, gedaagde (inv. 15, fol. 54). **1713, 1714**: Andrijs Algra pachter van het gemaal ‘Alderheiligen’ 1.5.1713 ingegaan (inv. 16, fol. 48, 61 en 65); Jan Reijnders ‘pagter van ’t gemaal over voors. Deelee, Alderheiligen 1713 ingegaan (...) en 1^e Meij 1714 geexpiereert (inv. 16, fol. 65). **1714, 1716**: Pijter Tjeerts en Claes Sipkes ‘beide opsigters op ’t gemaal deser Deelee cum annexis, op de 1^e Maij 1714 ingegaan’ (inv. 16, fol. 70); in 1716 ‘gewesen opsigters op ’t gemaal’ (inv. 16, fol. 57). **1716**: Wijberen Tichelaar ‘pagter van ’t gemaal’, 1.11.1715 ingegaan (inv. 16, fol. 57v). **1717**: Andrijs Algra als ‘pagter van ’t gemaal over Bolsward cum annexis’, de 1^e mei 1713 ingegaan (inv. 16, fol. 70); Edo Stienstra als ‘opsigter’ van ’t gemaal (inv. 16, fol. 65). **1720** (27 maart): Wijbren Tichelaar ‘pagter van ’t gemaal’ per 1.11.1719 (inv. 16, fol. 87); vgl. boven Wijbren Tichelaar ‘pagter van ’t gemaal deser Deelee 1^e 9^{ber} 1715 ingegaan’ (inv. 16, fol. 57 en 70). **1765**: Cornelis Jans (...). In het Grafboek van Wommels vinden we bij de graven 7-10 van rij 16 vermeld: ‘behoren aan het Opsigters huis’; bij de graven 1-3 van rij 24 ‘huis no 95 eig Cornelis Johans Opsigter’ (Grafboek Wommels 1765; er staat niet bij dat Cornelis Jans opzichter van het gemaal is).